

El darrer viatge de Raimon Casellas

L'escriptor va morir tràgicament a l'estació de ferrocarril de Sant Joan de les Abadesses.

Text > PERE BOSCH I CUENCA, historiador i periodista

A les vuit del matí del 2 de novembre de 1910, l'escriptor Raimon Casellas va agafar el tren en direcció a Ripoll.

Quan hi va arribar, cap a les quatre de la tarda, va seguir el viatge cap a Sant Joan de les Abadesses i, durant el trajecte, fins i tot va participar en una conversa animada amb uns passatgers del mateix vagó. A l'estació va passar desapercebut entre els viatgers que arribaven i, durant una llarga estona, va passejar-hi «amb un aire de preocupació». L'escriptor es va dedicar a inspeccionar l'espai, fins al punt que alguns treballadors el van prendre per un inspector de la companyia. Poc després, immers en la foscor, va recórrer uns quants metres a través d'un corriol que resseguia el traçat de la via del tren. Un guardaagulles el va topat a poc més d'un quilòmetre de l'estació. Pocs instants després, a dos quarts de vuit de la nit, el tren el va esclafar en un revolt pronunciat, sense que ni tan sols el maquinista se n'adonés. De fet, el seu cos no es va localitzar fins a la matinada de l'endemà, just quan s'obrien pas les primeres llums del dia.

Tres dies després, la premsa es va fer ressò d'aquella tragèdia. Des del diari *La Veu de Catalunya*, els seus companys de redacció donaven compte del telegrama en el qual s'especificava que havia mort «víctima d'un accident ferroviari», una teoria compartida per bona part dels mitjans. Només des de *La Publicitat* hom es preguntava si havia estat realment un accident. De fet, malgrat la inexplicabilitat de la tragèdia, cap publicació no va parlar obertament d'un suïcidi, però resultava fàcil deduir-ho del relat que es va donar dies després. El suïcidi representava un tabú. Altrament, la confirmació d'aquesta causa significava la impossibilitat material de poder-lo enterrar en un espai sagrat, per la qual cosa es va imposar la teoria d'un accident. Hom va intentar dissimular-ho, doncs, amb històries inversemblants o bé referint-se al seu «delicat estat de salut». Les causes que el van empenyer a prendre aquella decisió no es van explicitar, però en algunes de les necrològiques que van escriure les persones més properes a ell, es remarcava que Casellas tenia una profunda

>> Retrat dibuixat de l'escriptor, a càrrec del seu amic Ramon Casas.

(Foto: MUSEU NACIONAL D'ART DE CATALUNYA)

depressió. O, en paraules del seu amic Joaquim Folch i Torres, una «melancolia concentrada».

Una «melancolia concentrada»

Els motius eren diversos i difícils de desentrellar, però tots els indicis ens situen en els primers dies de l'anomenada Setmana Tràgica, durant la qual Raimon Casellas va patir un incident que el va colpir profundament. Tot va

>> Sant Joan de les Abadesses, amb l'estació en primer terme, a principis del segle xx. (Foto: FONS LLUÍS GARCÍA RIFA)

>> *Quadre del pintor Ramon Casas sobre l'enterrament.*
(Foto: MUSEU NACIONAL D'ART DE CATALUNYA)

començar després d'una reunió conjunta dels directors dels diaris per tal de reprendre les edicions interrompudes. Casellas hi va participar com a màxim responsable de *La Veu*, i va fer-ho de forma activa, amb algunes propostes que van ser acceptades amb complaença. Però quan va sortir de la trobada, que es va celebrar en uns baixos de la rambla del Mig, uns soldats el van confondre amb un revoltat i, malgrat els seus crits de clemència recordant que era periodista i home de pau, el van acorralar en una escaleta encanonant-lo amb els fusells. Casellas es va veure mort i «esbufegant de fatiga i pàl·lid d'emoció, va deixar caure la seva pesada còrpora disposat a morir. Però aleshores, potser en l'accent, potser en l'esguard, els perseguïdors devien llegir-hi la innocència del perseguit. I la mort, per aquella vegada, va ser pietosa», tal com recordaria mesos després el seu amic Josep Morató.

L'equívoc es va aclarir, però l'ensurt va ser tan gran que «a partir d'aquell dia ja no va tornar a sentir-se bé. Va començar a donar mostres d'alienació mental i, posseït per una creixent mania persecutòria, va acabar veient com es feia gros qualsevol fet trivial de la seva vida quotidiana i per contemplar com a enemics els que havien estat sempre els seus amics més entranyables». Casellas se sentia perseguit al carrer, on circulava temorós, però també a la feina,

en el seu cercle d'amistats. L'escriptor, que deu anys enrere havia abandonat la redacció de *La Vanguardia* i s'havia incorporat com a redactor en cap a *La Veu de Catalunya*, justificava el canvi per «la pregària d'amics de tota la vida» i per les «ansies patriòtiques que em portaren al diari catalanista»; però, ben aviat, les relacions amb els dirigents de la Lliga es van enterbolir, fins que es van fer insostenibles. En un escrit d'autojustificació, es planyia de la «bona fe meva en els polítics, és a dir, amb gent que per instint i per professió no en tenen». La seva situació, després de l'incident de la Setmana Tràgica, va esdevenir insostenible. En la correspondència que mantenia amb Joaquim Folch i Torras, el seu amic i deixeble, es perceben clarament les pressions d'aquells que volien renovar el diari i reorientar-lo políticament d'acord amb els dictats de Francesc Cambó. Es tracta d'un moment polític especialment convuls, amb el moviment de la Solidaritat Catalana ferit de mort i amb diverses estratègies al damunt de la taula. Una d'aquestes és la que lideren alguns membres de la Joventut Nacionalista, arrezerats a la revista *La Cataluña*, que defensen la participació del catalanisme en la governabilitat de l'Estat com

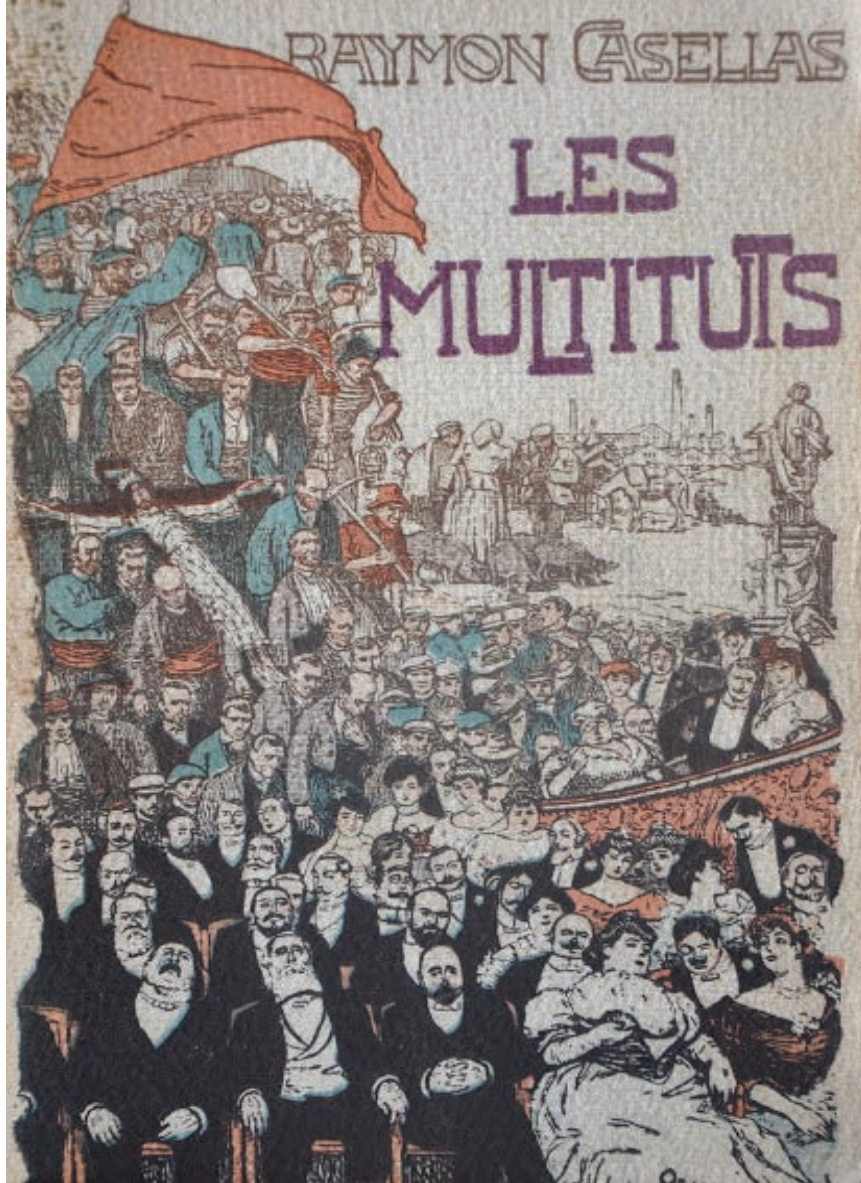
>> *Especial de La Veu de Catalunya dedicat a Raimon Casellas i portades d'altres publicacions.*
(Foto: BIBLIOTECA DE CATALUNYA. ARCA.)

a forma de construir un estat modern i satisfer alhora les aspiracions catalanes.

El debat polític apareix indissociable del periodístic, amb una proposta de renovació de *La Veu* que implicava, segons sembla, arraconar Casellas com a redactor en cap; o, com a mínim, retallar-li les funcions. Si prenem com a fil conductor la correspondència que va donar a conèixer fa alguns anys el catedràtic Jordi Castellanos, un dels protagonistes indirectes d'aquest complot és Joan Torrandell, qui «propugnava obertament la reorientació camboiana de la política de la Lliga i la renovació del diari, punt en el qual topava directament amb Casellas». Finalment, una topada amb Josep Maria López-Picó va fer decidir Casellas a llençar la tovallola. I, durant mesos, va viure allunyat de la redacció del diari, exclusivament centrat en les crítiques i el repàs de «La Pàgina Artística» de *La Veu*, que Folch i Torras li trametia puntualment per tal que la revisés.

L'estat de «melancolia concentrada» de Raimon Casellas era, doncs, conegut per tothom. Malgrat tot, diverses fonts properes a l'escriptor no van deixar d'expressar estranyesa quan se'n va donar a conèixer el desenllaç fatal. Hom

>> Primera edició de Les Multituds. (Foto: BIBLIOTECA DE CATALUNYA)

coincidí a assenyalar que feia dies que li notaven una certa millora. En una carta de Narcís Oller adreçada a Víctor Català, aquest confessava que «tots sabem que d'algun temps ençà aquell cap estava un xic pertorbat, però ara, precisament, ens semblava que anava per millor camí». I, per donar exemple d'aquesta percepció, afegia que «la vigília del meu sant [el 28 d'octubre] el malalt va ser aquí a casa i tots el vam veure més animat i serè que temps enrere. Qui havia de dir-nos que anàvem tan enganyats, que abrigués ell propòsits tan horribles». La confiança en aquesta suposada millora de l'escriptor era tan manifesta que «la pròpia muller no va saber donar prou importància a certes expressions que proferí el seu marit la nit abans de fugir de casa».

Una «fredor inenarrable»

A banda del misteri sobre les circumstàncies de la mort, la major part de la premsa va recollir la notícia amb una «fredor inenarrable», en paraules de l'escriptor Josep Pla. En bona part dels casos, es van publicar informacions

telegràfiques. I només algunes publicacions, com ara *¡Cu-Cut!* o *La Il·lustració Catalana*, van dedicar-li números especials amb col·laboracions signades pels seus amics i admiradors. Durant mesos, es parlà de la possibilitat d'erigir-li un monument, i fins i tot es va crear una comissió i es va dur a terme una exposició per tal de recaptar fons, però el projecte no s'arribà a fer realitat.

L'homenatge més emotiu de tots va ser, lògicament, l'edició especial de la pàgina artística de *La Veu*, una secció que Raimon Casellas havia dirigit durant anys. En les dues pàgines aparegudes una setmana després del decés de l'escriptor, alguns dels seus amics, com ara Josep Puig i Cadafalch o Josep Morató, en feien uns retrats commovedors, amb referències a la depressió de l'escriptor. Un dels articles més emotius és el que va signar el seu amic Joaquim Folch i Torras, que es va desplaçar fins a Sant Joan de les Abadesses per identificar el cadàver i va assistir al darrer comiat a l'escriptor. L'article descriu de forma colpidora «L'enterro d'en Casellas» i és il·lustrat amb un quadre de

Ramon Casas, pintat al seu taller a partir d'uns apunts presos directament. Es tracta d'un dibuix «macabre, tètric, que sembla immers en el sopor tardorals més delicat i fi. Fa posar la pell de gallina», en paraules de Josep Pla. El pintor i el periodista van assistir a l'enterrament i van saber transmetre, a través de la ploma i el pinzell, «el darrer capítol de la vida de Raimon Casellas», escrit al cementiri de Sant Joan. Tal com va escriure Joaquim Folch, «al voltant d'aquella escena ombrívola, sota la grisor pesant d'un cel de novembre, hi havia tota l'ampla i sublim indiferència de la natura».

El problema no era només la indiferència de la natura, sinó també l'oblit al qual es va condemnar, durant molts anys, el darrer refugi de l'escriptor. Les ironies del destí van ser, en aquest sentit, especialment malèvoles, i les seves restes van ser enterrades en un nínxol diferent del que constava inscrit en el registre d'inhumacions i de propietat del cementiri. Durant molts anys, la seva tomba es va mantenir en l'anonimat, sense cap làpida ni distintiu que permetessin identificar-la. No va ser fins al 3 de desembre de 1994, en presència de l'alcalde de la vila, d'un metge forense i el jutge de pau, que es va obrir aquell sepulcre anònim per tal d'intentar descobrir si hi havia alguna persona enterrada. I, en obrir-lo, es van descobrir alguns objectes que van permetre associar-lo a la figura de Raimon Casellas. Es tractava d'un braguer ortopèdic, la tapa de fusta del taüt amb les inicials R. C. D. i un barret antic, característic de l'escriptor.

Malgrat aquella descoberta, el nínxol va ser tapiat novament amb una paret de rajoles pintades de blanc. I, novament, es va condemnar a l'oblit. Fins que a principis del 2010, coincidint amb el centenari de la mort de l'escriptor, una veïna de Bescanó, M. Àngels Alsina, va advertir, a través d'una carta adreçada a *El Punt Avui*, que el nínxol no tenia «cap distintiu, cap nom sobre el guix mut de la làpida», i demanava a l'Ajuntament de Sant Joan de les Abadesses que «li reformin i dignifiquin la làpida i que hi posin el seu nom». La petició va ser atesa i, pocs mesos després, l'Ajuntament va reconèixer, a través d'una làpida digna, una senzilla cerimònia i un carrer, aquell escriptor il·lustre que el 2 de novembre de 1910 va escollir el poble per emprendre el seu darrer viatge.